

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

У звітному році репертуар академічної книги був позначений 85-річницею Національної академії наук України. Серед книг, що побачили світ з нагоди ювілею, 3-й та 4-й томи "Історії Національної академії наук України", "Національна академія України. Персональний склад. 1918-2003", "Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1941-1964)", "Історія розвитку наук про Землю в НАН України", "Каталог наукових установ Національної академії наук України".

Видавничий дім "Академперіодика" НАН України надрукував присвячену 85-річчю від дня народження президента Національної академії наук України Бориса Євгеновича Патона фундаментальну двотомну працю "Прогресивні матеріали і технології" (відповідальний редактор акад. НАН України І.К. Походня), що висвітлює найактуальніші проблеми сучасного матеріалознавства – створення матеріалів із наперед заданими властивостями, методи їх з'єднання та обробки. 80-річному ювілею видатного українського вченого присвячена книга "Парадигми та ідеї академіка В.М. Глушкова" (відповідальний редактор акад. НАН України І.В. Сергієнко), що побачила світ у видавництві "Наукова думка" НАН України.

Протягом 2003 року установами Національної академії наук України видано понад 700 наукових книг, з них 489 монографій та 217 збірників наукових праць.

Видавництво "Наукова думка" НАН України у 2003 році випустило у світ 67 книг загальним обсягом 1808,5 обл.-вид. арк. і накладом 128,4 тис. примірників. Впродовж 2003 року видавництво, як і в попередні роки, приділяло велику увагу виданням з проекту "Наукова книга". Було видано 20 наукових монографій загальним обсягом 532 обл.-вид. арк. В тому числі завершено випуск фундаментальних двотомних видань: "Материаловедение дисперсных и пористых материалов и сплавов" (автор акад. НАН України А.Г. Косторнов, Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України) та "Обратные задачи теплопроводности" (автор акад. НАН України Ю.М. Мацевитий, Інститут проблем маши-

нобудування ім. А.М. Підгорного НАН України). 75-річчю Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України присвячена прекрасно ілюстрована книга "Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. 1926-2001 рр. Сторінки історії" (відповідальний редактор чл.-к. НАН України О.В. Мишанич). Системний опис російської та української граматики на словотворчому, морфологічному, синтаксичному рівнях у порівняльному аспекті подано у монографії "Порівняльна граматика російської та української мов", підготовленій колективом співробітників Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. Особливо слід відзначити монографію "Актиномицети рода *Streptomyces*" (О.В. Валагурова та ін., Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України), в якій крім опису видів дана ще комп'ютерна програма їх ідентифікації.

До трагічної дати в історії України - 70-річчя Голодомору - видано книгу "Голод 1932—1933 років в Україні", де вперше у такому обсязі (70 др. арк.) викладено документальні свідчення, архівні матеріали, науковий коментар про ці події.

У 2003 році виповнилось 10 років з часу утворення Міжнародної асоціації академій наук (МААН) – неурядової самоврядної організації, яка об'єднує національні академії наук усіх держав - учасниць СНД і В'єтнаму, а також низку відомих у світі організацій, що відіграють важливу роль у розвитку і підтримці фундаментальних досліджень в країнах Співдружності. До цієї дати видавництво опублікувало книгу "Международная ассоциация академий наук: 10 років спустя (Хроника. Размышления)", в якій президент МААН, президенти академій наук і керівники організацій, що входять до МААН, висвітлили стан та перспективи розвитку в країнах СНД фундаментальної науки, технологій, освіти та міжнародного наукового співробітництва, внесок МААН у поглиблення інтеграційних процесів в галузі науки.

Побачив світ 3-й том фундаментального 5-томного видання "Історія української культури". Завдяки плідній творчій співпраці Інституту історії України НАН України та видавництва цей том гарно ілюстрований.

Видавництво у 2003 році завершило видання перших шести томів "Повного зібрання творів Тараса Шевченка" у 12 томах, які містять літературно-публіцистичну спадщину Великого Кобзаря, вперше видану з нецензурованими коментарями. Побачив світ 2-й том академічного зібрання творів Олеся Гончара у 12 томах.

Словникова програма видавництва представлена словниками, випуск яких здійснено разом з Українським мовно-інформаційним фондом НАН України: "Словник фразеологізмів української мови" (Інститут української мови НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України), 4-й том "Етимологічного словника" (Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України), "Словник наголосів" (С.І. Головащук), "Російсько-український словник" (Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Інститут української мови НАН України).

Кількісні показники видавництва "Наукова думка" за останні 5 років наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій
1999	60	1100	205	33
2000	52	1082	170	19
2001	72	1998	284	26
2002	66	1476,8	128,4	30
2003	67	1808,5	127,75	42

Видавничий дім "Академперіодика" НАН України, створений у 2001 році, спрямовував свою діяльність, головним чином, на випуск періодичних видань НАН України. Протягом року разом з науковими установами було видано 120 номерів журналів та міжвідомчих збірників. Спільно з Інститутом археології НАН України розроблена електронна версія журналу "Археологія".

Окрім журналів у Видавничому домі вийшло 21 книжкове видання (в тому числі 13 монографій) обсягом 498,16 обл.-вид. арк. і тиражем 8,5 тис. примірників. Серед них відзначимо вибрані праці академіків НАН України

В.Н. Гріднєва та В.В. Немошкаленка. Видана у 2002 році книга “Трипільська цивілізація” (В.Ю. Відейко, Інститут археології НАН України) визвала настільки широкий інтерес громадськості, що вже через рік довелося здійснити її друге доповнене видання.

Сьогодні значну роль у виданні наукової книги відіграють також неакадемічні видавництва, співпраця з якими видається в деяких випадках більш привабливою завдяки можливості зменшити витрати на видання. Загалом в цих видавництвах протягом року випущено 234 монографії вчених НАН України обсягом понад 4000 обл.-вид. арк.

Видавництво "А.С.К." продовжило випуск багатотомної монографії під загальною редакцією акад. НАН України О.М. Гузя "Механика композитов", видавши 12-й том "Прикладные исследования". У видавництві “Українські енциклопедичні знання” вийшла фундаментальна праця акад. НАН України А.К. Шидловського зі співавт. “Енергетичні ресурси та потоки. Енергетика України на початку ХХІ століття”. У Львівському видавництві "Ліга-Прес" побачила світ монографія акад. НАН України М.А. Голубця "Біотична різноманітність і наукові підходи до її збереження". Видавництво "Книга плюс" видало за редакцією чл.-к. НАН України В.Ф. Чехуна монографію "Опухоли молочной железы".

Опублікуванням у видавництві "Генеза" 2-6 томів "Політичної історії України ХХ століття" завершено реалізацію новаторського фундаментального проекту, ініційованого і забезпеченого науковцями Інституту політичних та етнопонаціональних досліджень НАН України під керівництвом акад. НАН України І.Ф. Кураса у співпраці зі вченими інших установ НАН України та вищих навчальних закладів України. За редакцією акад. НАН України В.М. Гейця у видавництві "Фенікс" вийшла праця “Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку”.

Значної уваги науковці НАН України приділяли підготовці та випуску підручників для вищої та середньої школи, а також довідкової літератури. Видавництво "Вища школа" випустило навчальні посібники чл.-к. НАН України Є.Ф. Венгера із співавт. "Основи квантової фізики" та "Збірник задач з квантової механіки", друге доповнене видання підручника акад. НАН

України Д.М. Гродзинського "Радіобіологія". 2-томний підручник "Схемотехніка електронних систем", підготовлений співробітниками Інституту магнетизму НАН України та МОН України В.Я. Жуйковим та ін., надрукувало видавництво "Аверс". У видавництві "Стилос" вийшла книга "Філософія права. Історія та сучасність: навчальний посібник" (авт. В.І. Кузнєцов), у видавництві "Либідь" – курс лекцій "Філософія: світ людини" (за ред. В.Г. Табачковського).

Окремо слід відзначити праці українських науковців, надруковані провідними зарубіжними видавництвами. У видавництві "Taylor&Francis" (Лондон) побачили світ книги "Space: Technologies, Materials, Structures" за редакцією акад. НАН України Б.Є. Патона (Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України) та "Advances in Stability Theory at the End of the 20 Century" за редакцією чл.-к. НАН України А.А. Мартинюка (Інститут механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України).

У видавництві Kluwer Academic Publishers побачила світ 2-томна фундаментальна праця "Hierarchical methods" співробітника Інституту магнетизму НАН України та МОН України В.В. Куліша. У колективній монографії "Crystal Growth Technology" (видавництво "Wiley", Велика Британія) проф. Л.А. Литвиною (Інститут монокристалів НАН України) опубліковано розділ "Shaped Sapphire Production" (1,25 друк. арк.). Акад. НАН України Ю.О. Митропольський у співавторстві з Нгуен Ван Даном (В'єтнам) опублікував у Ханой англійською мовою "Лекції з асимптотичних методів нелінійної механіки". Праця співробітника Інституту радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України "Millimeter-wave Radar Targets and Clutter" була видана видавництвом "Artech House" (Бостон-Лондон).

В цілому в 2003 році зарубіжними видавництвами опубліковано 33 монографії українських учених обсягом понад 520 обл.-вид. арк.

Як і у минулі роки, значна частка наукової літератури видавалася інститутами на дільницях оперативного друку. Більш стабільне фінансування Національної академії наук України дозволило власникам поліграфічних дільниць значно покращити якість поліграфії своїх видань. Загалом у 2003

році інститутами таким чином видано 167 монографій обсягом понад 2800 обл.-вид. арк.

Серед них 1-й том з 6-томного видання "Сверхтвердые материалы. Получение и применение", розпочатого Інститутом надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України за загальною редакцією акад. НАН України М.В. Новікова, - "Синтез алмаза и подобных материалов", 3-й том монографічного видання за редакцією акад. НАН України Л.М. Лобанова (Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України), 2-5 томи шеститомника "Антологія української юридичної думки", випущеного Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького за редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка.

Поточні праці науковців публікувалися в 79 наукових журналах та більш ніж 50 серійних виданнях НАН України. У 2003 році було започатковано 2 міжвідомчих журнали: "Журнал органічної та фармацевтичної хімії" (засновники - НАН України, Міністерство охорони здоров'я України, Інститут органічної хімії НАН України, Національний фармацевтичний університет) і "Економічна теорія" (засновники - НАН України, Міністерство освіти і науки України, Інститут економічного прогнозування НАН України, Київський економічний університет). 25 журналів НАН України перекладаються англійською мовою, 18 серед них перевидається за кордоном, редакції 7 журналів власними силами перекладають та видають англійською всі свої номери.

В цілому в 2003 р. випуск журналів НАН України був стабільним та ритмічним. Цьому сприяла більш ефективна робота редакцій журналів та реалізація ініційованої Науково-видавничою радою НАН України та Видавничим домом „Академперіодика” НАН України програми підтримки журналів НАН України.

Однак слід зазначити, що у справі підготовки та випуску періодичних видань в НАН України залишається ряд невирішених принципових питань, в тому числі віднесення редакцій науково-періодичних видань до наукових підрозділів установ, підвищення міжнародного рейтингу журналів НАН України, повільне застосування редакціями журналів можливостей мережі Інтернет для популяризації своїх видань та розширення читацької

аудиторії. Останню проблему значною мірою могло би вирішити створення web-сторінки академічної періодики на сайті НАН України для централізованого розміщення в електронному просторі періодичних видань НАН України.

Більш ефективної роботи та вдосконалення видавничої політики потребують і академічні видавництва, на долю яких припадає трохи більше 10% наукових монографій, що публікують вчені НАН України. В першу чергу необхідне налагодження більш тісної кооперації між видавництвом "Наукова думка" та Видавничим домом "Академперіодика", поліграфічний підрозділ якого завдяки розширенню парку поліграфічних машин набуває ознак сучасної друкарні, здатної вирішувати назрілі питання видавничої діяльності НАН України.

Поступове збільшення наукового книговидання ставить також на порядок денний вирішення питань книгорозповсюдження, зокрема поширення інформації про праці науковців, що видаються установами НАН України поза видавництвами, можливість їх більш широкого розповсюдження, а також вдосконалення діяльності магазинів "Академкнига".

Узагальнені показники наукового книговидання протягом 1999-2003 рр. представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
1999	634	9787	420	37	14923	3479
2000	606	11640	395	22	15278	3369
2001	661	12490	440	33	17744	3504
2002	727	13338	447	43	19619	4261
2003	706	13134	489	33	19459	3919

Детальна інформація щодо випуску установами НАН України друкованої продукції наведена в таблиці 5 "Додатків".